

21ste jaargang

nummer 7

juli 1985

*DAAD
EN
GEDACHTE*

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+++++

Theo Maassen

DAAD
EN
GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS,
DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307895

I N H E T S T A A T S K A P I T A L I S T I S C H E R U S L A N D

O N T B R E E K T D E K L A S S E N S T R I J D N I E T

"De Russische autoriteiten zijn buitengewoon bang voor bewegingen van arbeiders. Gewoonlijk gaan ze onmiddellijk door de knieën. Als er sprake is van een krachtige beweging met groot élan gebeurt het dikwijls dat een lid van het Politbureau direkt ter plaatse verschijnt en de gestelde eisen inwilligt... Er zijn veel stakingen in Rusland, maar omdat geen enkele krant er ooit over schrijft doen daarover alleen maar geruchten de ronde. Het is erg moeilijk die geruchten ter plaatse te verifiëren en vandaar dat omtrent maar weinig stakingen iets met zekerheid bekend is, niettegenstaande er werkelijk heel wat stakingen zijn."

Vladimir BORISSOV in een interview met het Franse dagblad *Le Monde*.

Enkele jaren geleden hebben wij er in *Daad en Gedachte* op gewezen, dat in het staatskapitalistische Rusland, waar de produktie plaats vindt op basis van de l o o n a r b e i d , de klassenstrijd van de arbeiders natuurlijk net zomin ontbreekt als in welke kapitalistische samenleving ook. Wij hebben toen niet volstaan met de blote vaststelling hiervan, maar ook een beknopt overzicht van stakingen en klassebotsingen gepubliceerd, dat gebaseerd was op informatie die ons verstrekt was door iemand die het feitenmateriaal in kwestie langs diverse kanalen had verkregen, iemand die wij als welingelicht beschouwen en wiens betrouwbaarheid en zorgvuldigheid wij niet in twijfel trekken.

Dezer dagen ontvingen we van geheel andere zijde opnieuw gegevens omtrent arbeidersstrijd in het bolsjewistische Rusland. Ze werden gepubliceerd in het Franse tijdschrift *L'Alternative*. Dat blad heeft de beschreven feiten aan diverse bronnen ontleend, zoals een aantal met titel en auteur genoemde boeken (waaronder diverse van Russische dissidenten) en publikaties in tijdschriften (waaronder een dat zich bezighoudt met de klandestien in Rusland circulerende literatuur).

Wat hieronder volgt is een samenvatting van deze gegevens die te uitvoerig zijn om hier volledig af te drukken. Zoals de lezer zal zien wordt nu en dan melding gemaakt van gebeurtenissen die ook al in ons vroegere overzicht werden vermeld. Wij hebben daarin geen reden gezien om ze nu weg te laten. Integendeel, juist de omstandigheid dat van verschillende kanten en volstrekt onafhankelijk van elkaar soms dezelfde feiten worden aangedragen, verhoogt naar onze mening de betrouwbaarheid van de informatie.

De geciteerde woorden die wij dit overzicht als motto hebben meegegeven, zijn afkomstig van een van hen die in 1978 getracht hebben om in Rusland een zogenaamd 'vrije vakbeweging' op te richten naar het model van de vakbeweging in het Westen. Nadat in Polen de vakbeweging 'Solidariteit' was gesticht werden de pogingen om in Rusland iets dergelijks te bewerkstelligen krachtiger. Tot op heden echter is die Russische 'vrije vakbeweging' nauwelijks van de grond gekomen. *L'Alternative* schrijft er uitvoerig over. Wij gaan niet op de desbetreffende passages in, omdat wij van mening zijn, dat over dit type vakbeweging in Oost-Europa in het algemeen en in Rusland in het bijzonder niet kan worden geschreven op die manier. Volgens ons dient aandacht te worden besteed aan de structuur van zo'n beweging in vergelijking met de structuur van de samenleving waarbinnen zij funktioneert. Wij hebben dat bij een vroegere gelegenheid al eens gedaan.

Of diegenen gelijk hebben, die verklaren, dat alleen al de pogingen om tot een 'vrije vakbeweging' te geraken de strijdvaardigheid van de Russische arbeiders hebben versterkt, kunnen wij niet beoordelen. Het Franse tijdschrift konstateert, dat de Russische intellectuele dissidenten bij hun kritiek op de bolsjewistische maatschappij een humanistisch standpunt innemen en uitgaan van de mensenrechten. De oprichters van de 'vrije vakbeweging', aldus *L'Alternative*, baseren zich daarentegen op de klassenanalyse en op het feit van de bestaande uitbuiting door middel van de loonarbeid. Dat mag zo zijn, maar ons inziens vormen ook op zichzelf juiste analyses een onvoldoende verklaring voor toenemende strijdbaarheid. Overigens spreekt het natuurlijk vanzelf, dat intellectuele dissidenten gelijk bijvoorbeeld Alexander Zinovjev - voor wie de arbeidersklasse zelfs niet schijnt te bestaan - véél en véél verder afstaan van de maatschappelijke werkelijkheid dan personen als Borissov. Het is om die reden, dat wij aan zijn mededelingen over de in Rusland voorkomende stakingen enig gewicht hechten.

L'Alternative deelt, alvorens bijzonderheden over arbeidersakties te verstrekken, ook heel summier iets mee over de economische situatie in Rusland in de afgelopen twintig jaar. Van 1965 tot 1975, zo vernemen we, werd er grotere aandacht dan voorheen besteed aan de produktie van consumptiegoederen, iets waartoe wellicht werd besloten onder de druk van arbeidersakties in de jaren '60. Er was sprake van een economische groei van gemiddeld 7,1% en het hoofdelijk gebruik van vlees nam toe van 40 kg (in 1960) tot 57 kg per jaar in 1975 1).

In deze periode van een relatief gunstige economische ontwikkeling waren er minder akties van de werkende klasse dan in het begin van de jaren '60, maar volstrekt rustig aan 't klassefront was het allerminst. In 1967 werd er gestaakt in diverse bedrijven in Khartov, in 1969 waren er

1) Volgens Amerikaanse berekeningen bedroeg de gemiddelde economische groei in Rusland in die tien jaar 4,9%.

stakingen in Swerdlowsk en in Gorki. Eind 1970, toen er felle klassegevechten woedden in de Poolse havensteden, was er sprake van solidariteitsakties van Russische arbeiders in Kalinin, Lvov en Bielorussia. In 1971 vonden er stakingen plaats in fabrieken te Tscherginov en Kopeyske. In 1973 waren er onder meer stakingen in Wytebsk, Moskou, Leningrad en Kiew.

De belangrijkste en felste arbeidersakties vonden evenwel plaats in de Oekraïne. In 1967 werd daar in de 100.000 inwoners tellende stad Prioe-loek een arbeider begraven, die na z'n arrestatie door de politie was vermoord. De begrafenis liep uit de hand en kreeg het karakter van een opstand. De massa viel een politiebureau aan en lynchte verscheidene politiemannen. Een legerafdeling werd tegen de opstandige bevolking ingezet, maar de arbeiders van verscheidene bedrijven wisten haar tot de terugtocht te dwingen. De arbeiders verlangden amnestie voor hen die agenten hadden gedood; zij eisten voorts de vrijlating van vijf arrestanten en het ontslag van alle plaatselijke partijfunktionarissen en van alle leden van de lokale sowjet. Ze dreigden een oliepijpleiding in brand te steken als het leger opnieuw zou worden ingezet. Een uit Moskou gekomen generaal willigde alle eisen in behalve de gevraagde amnestie voor hen die de agenten hadden gedood.

In 1969 werd er gestaakt bij een hydro-elektrische centrale in Kiew omdat er voor de arbeiders onvoldoende behoorlijke huisvesting was. Alle personeelsleden namen eensgezind aan de actie deel. De stakers namen deel aan een demonstratie waarbij spandoeken werden megedragen. Een ervan bevatte de tekst: "Alle macht aan de sowjets". Een delegatie van de stakers werd naar Moskou gestuurd met een petitie met 600 handtekeningen. De delegatie werd in haar geheel gearresteerd en er werd nooit meer iets van haar vernomen. De staking werd krachtig onderdrukt.

In juni 1972 was er in Dnepjroderjinsk een botsing met de militie die uitgroeide tot een volledige opstand. De massa plunderde een politiebureau, waarbij acht betogers en twee politieagenten werden gedood.

In september van hetzelfde jaar werd er in Dnepropetrososk door duizenden arbeiders van verscheidene fabrieken gestaakt voor loonsverhoging. De staking werd onderdrukt ten koste van vele doden en gewonden. Een maand later braken in dezelfde stad onlusten uit vanwege de slechte bevoorrading van de winkels.

Van 1975 tot 1983 (de laatste periode waarop de gegevens van *l'Alternative* betrekking hebben) is er sprake van een aanzienlijke vermindering van de economische groei in Rusland. Het verbruik van levensmiddelen stagneert en neemt soms af. In 1980 worden er niet meer verbruiksgoederen uit de markt genomen dan in 1976. In 1975, 1980 en 1981 mislukt de graanoogst op een catastrofale wijze.

Talrijke arbeidersakties, zegt het Franse blad, houden direkt verband met deze verslechterde economische situatie. De levensstandaard is gedaald, de bevoorrading van de winkels laat te wensen over.

Het jaar 1976 wordt gekenmerkt door een opleving van de arbeidersstrijd in het gehele land. Er wordt geprotesteerd tegen de catastrofale schaarste aan levensmiddelen, bijvoorbeeld door de havenwerkers van Riga in de maand mei. Begin 1977 belegert de bevolking van de industriestad Jaroslaw aan de Wolga de koelhuizen waarin vlees ligt opgeslagen terwijl de winkels in de stad volkomen leeg zijn. De politie maakt met geweld een einde aan de belegering. Ze schiet in de menigte en er vallen 13 doden.

In de loop van 1979, 1980 en 1981 neemt het aantal sociale conflicten

toe:

- in de grootste republiek van de unie (met hoofdstad Moskou) wordt er gestaakt door arbeiders van de fabriek Leninets in Leningrad en door 't personeel van een porceleinfabriek in Michelevsk-Oussolski. Voorts staken: de mijnwerkers van Novokoeznetsk en van Workoeta, de buschauffeurs in Montchegorsk (tot vijf maal toe), alsmede de buschauffeurs in Togliatti. In Togliatti, Gorki en Pavlovsk zijn er grote stakingen in de automobiefabrieken. In de autobusfabrieken van Pavlovsk zijn er verscheidene keren stakingen. Van december '81 af is de direktie van laatstgenoemde fabriek niet meer in staat de 'gangmakers' van een aktie te identificeren. Een voorman in dit bedrijf, die tientallen arbeiders die in stakingen een rol speelden had verklikt, met het gevolg dat zij werden ontslagen en mishandeld werden door de militie, werd door 'onbekenden' om het leven gebracht. In december 1981 zijn er in Moskou protestbewegingen naar aanleiding van het slechte funktioneren van het plaatselijk openbaar vervoer.

- in de Baltische republieken (Letland, Estland en Lithouwen) zijn er tal van stakingen in Wilna, Tartou, Kaunas en Riga, waar ook sabotagedaden worden gepleegd uit protest tegen de slechte proviandering.

- in de Oekraïne zijn er in het voorjaar van 1981 in nog geen veertien dagen tijd twee stakingen: één in de konstruktiewerkplaats Jimack en één in de Stankozavod-fabriek. Bovendien wordt er nog gestaakt in een fabriek die gewapend beton fabriceert. Eind maart zijn er onlusten vanwege de slechte bevoorrading van de winkels. Dertig personen worden gearresteerd.

- in de autonome republiek Komi (in het noordwesten) en in het gebied van Koesbas zijn er stakingen in de mijnen.

In de jaren '80 en '81 heerst er ernstige onrust onder de arbeiders van bedrijven in Moskou, Leningrad, Voronezj, Minsk, Betrozavodsk en Wilna. In sommige gevallen geven de arbeiders blijk van hun sympathie voor de arbeiders in Polen.

L'Alternative konstateert, dat de klasse-akties van de Russische arbeiders niet dezelfde omvang of dezelfde betekenis hebben aangenomen als het optreden van de arbeiders in Oost-Duitsland (1953), Hongarije (1956) of Polen (1970/71, 1976 en 1980). Niettemin wijst het blad erop dat er sedert de dood van Stalin in Rusland voortdurend sprake is geweest van arbeidersverzet. Hoewel er niet weinig kollektieve akties zijn en het aantal daarvan in de loop van een jaar of tien voortdurend toeneemt, neemt 't arbeidersverzet gedurende lange tijd hoofdzakelijk individuele vormen aan: daartoe behoort o.a. het absenteïsme, dat voor de machthebbers onrustbarende afmetingen aanneemt. Volgens de *Izvestia* ging dientengevolge in 1982 zo-wat de helft van alle arbeidsuren verloren. Een andere uiting van de ontevredenheid van de Russische arbeiders is het grote personeelsverloop, dat ongeveer 20% bedraagt en volgens officiële onderzoeken wordt veroorzaakt door slechte arbeidsverhoudingen, geringe beloning en de onmogelijkheid ook maar enige invloed uit te oefenen op de beslissingen.

Daden van sabotage van de produktie in de vorm van storingen van het arbeidstempo vinden op massale wijze plaats, niettegenstaande het stukloon dat 54% van de Russische arbeiders ontvangt. Volgens een dissident wordt er in Rusland permanent 'op z'n Italiaans' gewerkt oftewel 'op z'n Italiaans' 'gestaakt'. Enerzijds leidt dat tot een enorme economische stagnatie. Anderzijds leidt het tot een zekere stabiliteit: de mensen voelen zich kontent, dat men hen laat werken op de manier die hun goeddunkt. Op de keper beschouwd echter is die tevredenheid alleen maar de schone schijn.

Dat onder een regiem als het bolsjewistische staatskapitalisme, met zijn politieke druk, zijn voortdurende controle, zijn brutale onderdrukking en zijn geraffineerde methoden om de arbeiders verdeeld te houden, het verzet van de uitgebuite klasse zo sterk 't karakter van i n d i v i d u e e l verzet aanneemt, beschouwt ook het Franse tijdschrift als logisch en begrijpelijk. De staat is er tot dusver herhaaldelijk in geslaagd om echt klasseverzet te voorkomen. Niettemin is er duidelijk een toeneming, zij 't een langzame toeneming van kollektief verzet te konstateren. De arbeiders richten herhaaldelijk petitionnementen tot de autoriteiten en er worden ook kritische pamfletten verspreid. En meer en meer winnen de stakingen aan betekenis.

In Rusland hebben de arbeiders niet het recht om te staken en iedere staker kan volgens de wet tot drie jaar gevangenisstraf worden veroordeeld. De stakingen die zich voordoen breken doorgaans uit naar aanleiding van dingen die van grote invloed zijn op het dagelijks leven van de arbeiders, zoals bijvoorbeeld de schaarste aan levensmiddelen of een verhoging van de produktienormen, die - zoals men zich herinneren zal - ook de aanleiding vormde voor de opstand van de arbeiders in Oost-Duitsland in juni '53. Ook prijsverhogingen hebben wel tot arbeidersakties geleid (precies eender als tot enkele malen toe in Polen). Er is door de Russische arbeiders ook felle strijd gevoerd uit protest tegen al te ijverig optreden van hetzij de bedrijfsleidingen, hetzij de militie.

Stakingen in Rusland blijken nooit van zeer lange duur te zijn. Vaak wordt het werk voor slechts enkele uren neergelegd en maximaal duurt een staking een dag of hooguit twee dagen. De overheid kan zich niet veroorloven dat een arbeidsconflict lange tijd in beslag neemt omdat tijdens zo'n conflict nieuwe verhoudingen in het door de staking getroffen bedrijf ontstaan en nieuwe banden en kontakten tussen de arbeiders onderling worden geknoopt. De overheid heeft dus - teneinde dat te voorkomen - slechts de keus tussen onmiddellijk toegeven aan de eisen of brutale onderdrukking.

Wanneer het om een geïsoleerd conflict gaat en de eisen van de stakers zijn niet al te overdreven, tonen de autoriteiten zich bereid te onderhandelen. In zo'n geval wordt aan de klachten gehoor gegeven en worden de lege winkels onmiddellijk bevoorrad. Daarna volgt dan een 'stille' onderdrukking plaats: ondervragingen door de KGB, ontslagen, overplaatsingen en soms enkele arrestaties.

Wanneer daarentegen het gevaar bestaat dat zo'n staking zich naar andere bedrijven of naar de direkte omgeving uit zal breiden, wordt er zonder dralen onmiddellijk fors ingegrepen door leger en politie. Dat gebeurt ook wanneer er demonstraties en betogingen worden gehouden. En dan vallen er doorgaans doden en gewonden, worden er arrestaties verricht en worden er arbeiders naar gevangnissen of kampen gezonden. Dat gebeurde bijvoorbeeld met verscheidene stakers uit Alexandrov en Novotcherkask in 1961 en 1962, en het gebeurde ook in 1972 in Dnjepropetrovsk (waar talrijke doden vielen) en in 1977 te Jaroslav, waar dertien doden te betreuren waren.

Er zijn voor de stakingen in Rusland vier hoofdoorzaken aan te wijzen: onvoldoende huisvesting, slechte arbeidsverhoudingen, lage lonen en te hoge prijzen, alsmede de schaarste aan levensmiddelen. Een derde van alle conflicten ontstaat door de schrille tegenstelling tussen loon- en prijsniveau. Aanvankelijk echter ontstond de helft van alle stakingen tengevolge van de schaarste aan eerste levensbehoeften. Overigens blijken akties tegen die situatie dikwijls het gevaarlijkst voor de autoriteiten omdat

het verzet meestal niet tot de arbeiders van één of van enkele bedrijven beperkt blijft, maar zich gemakkelijk uitbreidt tot het verzet van de gehele arbeidende bevolking van sommige omvangrijke industrieplaatsen.

L'Alternative besluit zijn informatie met de opmerking, dat de officiële Russische propaganda, die het doet voorkomen alsof de zogenaamde 'diktatuur van 't proletariaat' in 1917 werd gevestigd en die wil doen geloven dat Rusland sindsdien tot een 'arbeidersstaat' geworden is, waar geen klassenstrijd meer bestaat, niet in staat is om ook maar aan iemand te verbergen dat er een systeem heerst van grote sociale tegenstellingen, die worden veroorzaakt door het stelsel van de loonarbeid.

=====

J A N A P P E L (9 5) O V E R L E D E N

In Maastricht, waar hij de laatste periode van zijn leven woonde, stierf begin mei Jan Appel, die een bekende figuur is geweest in de radenkommunistische beweging. Diverse omstandigheden hebben ertoe geleid, dat hij zich jarenlang slechts bewoog in een kleine kring van vertrouwden. Dat heeft niet verhinderd dat hij grote invloed heeft uitgeoefend op diverse generaties maatschappelijk geïnteresseerden. Dit dan niet in de laatste plaats door zijn moeilijk te onderschatten bijdrage aan diskussies, die tenslotte hun neerslag hebben gevonden in een theoretisch geschrift, dat onder de titel *Grondbeginselen van de kommunistische produktie en distributie* een betrekkelijk ruime bekendheid heeft verworven. Daarin verwerkt was niet alleen een aanzienlijke theoretische bagage, maar ook een reeks praktische ervaringen, die voor wat Appel betreft de ervaringen van zijn jeugd waren.

Hij werd in 1890 geboren in een dorp in Mecklenburg en bezocht als jongen de Duitse Volksschule. Daarna leerde hij voor scheepsbouwer. Zijn vader was sociaaldemokraat, hij zelf werd lid van de S.P.D. toen hij achtien was. Van 1911 tot 1913 was hij in militaire dienst. In 1914 werd hij, bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog onder de wapenen geroepen. In oktober 1917 werd hij als (dienstplichtig) scheepsbouwer op een werf in Hamburg gedetacheerd. Daar maakte hij in de loop van 1918 de staking op de Vulkan-werf mee, die een volle week duurde.

De jonge Appel behoorde in die tijd tot de Hamburgse linksradikalen. In november 1918 maakte hij op de Vulkan-werf het begin van de revolutie mee. Nadat de werfarbeiders van kollega's uit Kiel hadden vernomen dat de matrozen van de Duitse oorlogsvloot aldaar in opstand waren gekomen en dat de werfarbeiders in Kiel de arbeid hadden neergelegd, werd op de Vulkan in het geheim vergaderd. Men besloot een delegatie van 17 man naar het vakbondshuis te sturen en het uitroepen van de algemene staking te eisen. Bekende leiders van de S.D.P. en de vakbeweging weigerden daaraan gevolg te geven. Urenlang was er sprake van heftige woordenwisselingen.

Inmiddels waren op de Hamburgse werf van Blom und Voss, de 17.000 arbeiders die daar werkten spontaan in verzet gekomen. Van beide werven begaven zij zich naar het vakbondshuis. Op hun nadering pakten de bureaurokraten hun biezen.

Appel werd in Hamburg voorzitter van de *Revolutionäre Obleute* en hij

voerde het woord in bedrijven en op openbare vergaderingen. Hij verwisselde het lidmaatschap van de S.P.D. voor dat van de *Spartakusbund* en hij was er bij toen Hamburgse arbeiders een kazerne overrompelden teneinde zich te kunnen bewapenen.

In die dagen kwamen hij en zijn naaste vrienden tot het inzicht, dat vakbonden volstrekt onbruikbaar waren voor de revolutionaire strijd, met het gevolg dat zij de vorming van revolutionaire bedrijfsorganisaties begonnen te propageren, bedrijfsorganisaties die de basis voor de arbeidersraden konden vormen. Appel was inmiddels voorzitter geworden van de Hamburgse afdeling van de K.P.D. Als gedelegeerde nam hij deel aan de Heidelbergse partijdag, waar hem bleek dat de politiek van de K.P.D. zich maar weinig onderscheidde van die der sociaaldemokraten. Ook de K.P.D. wilde de parlementaire weg bewandelen en maakte een knieval voor de burgerlijke democratie. Appel en vele Hamburgse partijgenoten met hem, die wilden vasthouden aan hun revolutionaire opvattingen, kwamen tot de konklusie dat zij in de K.P.D. niet op hun plaats waren. Toen in april 1920 vele K.P.D.-ers uit Berlijn, die eender dachten als de Hamburgers, de K.A.P.D. 1) stichtten, sloot Appel zich daarbij aan.

Inmiddels was hij in het Roergebied geweest en had ervaren, dat de K.P.D. zich tijdens de Roer-opstand tegen de strijdende arbeiders keerde. In de bijeenkomst waar de K.A.P.D. werd opgericht werden hij en de - in 1963 overleden - Franz Jung aangewezen om naar Moskou te gaan en daar de politiek van de K.A.P.D. en het 'falen' van de K.P.D. uiteen te zetten en toe te lichten. De reis over land was onmogelijk, evenals de tocht door de Oostzee. Alleen via de Noordzee en de Atlantische Oceaan, langs de kust van Noorwegen scheen een Russische haven, Archangelsk of Moermansk, te bereiken. Samen met de hem bekende matroos Hermann Knüfken smeedde Appel het plan zich meester te maken van een schip. Aldus geschiedde en na een uiterst moeilijke tocht bereikte de kleine delegatie Moermansk. Vandaar ging 't per spoor naar Petrograd (zoals Leningrad toen nog heette) en vandaar naar Moskou. Zoals bekend leverde de missie van hem en Jung geen enkel positief resultaat op. Lenin bleef de opvattingen van de K.A.P.D. fel bestrijden.

Omdat hij zich volgens de burgerlijke wet aan 'muitterij' in open zee had schuldig gemaakt, moest Appel na z'n terugkeer in Duitsland onderduiken. In 1921 was hij voor de tweede maal in Rusland om het derde kongres van de 'Kommunistische' Internationale bij te wonen. Vervolgens verbleef hij opnieuw in het Roergebied, waar hij in november 1923 werd gearresteerd. Tot kerstmis 1925 zat hij in de gevangenis. In april 1926 vertrok hij naar Nederland, waar hij al terstond in contact kwam met personen die, evenals Herman Gorter, dezelfde opvattingen hadden als de K.A.P.D. Weldra vormden deze de *Groep van Internationale Communisten* 2), die regelmatig teksten publiceerde, aan welker samenstelling Jan Appel regelmatig begon mee te werken.

Tijdens zijn gevangenschap in Duitsland was Appel in staat geweest

1) K.A.P.D.: Kommunistische Arbeiter Partei Deutschlands.

2) Afgekort: G.I.C. De groep noemde zich 'Internationale' kommunisten om zich te onderscheiden van de, zich eveneens 'kommunist' noemende bolsjewieken, die beweerden 'het kommunisme in één land' op te bouwen en dus n i e t internationaal waren.

zijn opvattingen over wat arbeidersmacht en kommunisten wél en wat zij bepaald niet betekenden, in reeksen notities op papier te zetten. Die aantekeningen nam hij mee naar Holland. Uit de discussies daarover groeide het klare inzicht, dat de Russische revolutie niet het aanzijn aan het communisme of socialisme, maar aan het staatskapitalisme heeft geschonken en dat het bij de proletarische omwenteling niet erom gaat de produktiemiddelen in handen van de staat te brengen, doch om de opheffing van de loonarbeid en derhalve om de opheffing van de scheiding tussen de produktiemiddelen en de producenten.

Nadat Hitler in 1933 aan de macht was gekomen werd vanuit Duitsland een poging ondernomen om Appel uitgeleverd te krijgen. Hij dook onder en bleef ondergedoken tot 1948. 't Feit dat velen getuigen konden dat hij gedurende de Duitse bezetting actief aan het verzet had deelgenomen, maakte dat hij sindsdien legaal in Nederland kon leven, onder voorwaarde dat hij geen politieke activiteiten zou ontplooiën.

Behalve aan de publikaties van de voor-oorlogse G.I.C. en (tijdens de oorlog) die van het M.L.L.-front 3), werkte Appel na Nederlands 'bevrijding' mee aan het blad *Spartacus* 4). Tegen het eind van de jaren '40 en het begin van de jaren '50 kwam daar praktisch een eind aan. Diverse omstandigheden maakten zijn verhuizing van Amsterdam naar Maastricht noodzakelijk en bovendien had zijn gezondheid, mede als gevolg van een verkeersongeval, geleden. Maar tot aan z'n dood is hij onveranderlijk trouw gebleven aan de opvattingen die hij zich had verworven en met enkele intieme vrienden bleef hij contact onderhouden. Zolang z'n gezondheid het hem veroorloofde kon hij, in persoonlijke gesprekken, uitvoerig over ervaringen uit de tijd van de revolutie en van zijn ontmoetingen met bekende bolsjewieken verhalen. Laatstgenoemden kwamen er daarbij allesbehalve gunstig af. Jan Appel bleef zolang hij leefde 't type van de door de klassenstrijd gevormde Duitse arbeider, ook al was hij dan meer dan veertig jaar niet meer in het produktieproces werkzaam. Als een oprecht strijder, die niet van plan was om zich door wat voor bedriegerijen van leninistische partijen of groepen in de luren te laten leggen, zullen wij ons hem herinneren.

3) Het M.L.L.-front (Marx-Lenin-Luxemburg front) bestond aanvankelijk uit leden van de voormalige R.S.A.P. (Revolutionair Socialistische Arbeiders Partij), die aanvankelijk sympathieën voor Trotzki hadden gekoesterd, maar zich later ook van hem distancieerden al bleven bepaalde tradities bij hen in ere. Tijdens de bezetting werkten de G.I.C.-ers met hen samen. Nadat Sneevliet (leider van de voormalige R.S.A.P.) en zijn naaste makers door de Duitsers waren gefusilleerd vormden ze gezamenlijk de *Spartacusbond*.

4) Het orgaan van de Spartacusbond verscheen na de oorlog eerst als weekblad, later éénmaal in de veertien dagen.

=====

I S E M A N C I P A T I E O F I S B E V R I J D I N G V A N D E

A R B E I D E R S K L A S S E A A N D E O R D E ?

"Politieke partijen, maatschappelijke organisaties en overheden zouden zich weer bewust moeten worden van het feit, dat er klasse-achterstand bestaat en dat het een democratie niet past om die achterstand te handhaven. Een groot aantal gemeentebesturen voert een beleid om voor de laagste inkomens de gevolgen van het regeringsbeleid te verzachten. Via stadsvernieuwing, het bevorderen van de werkgelegenheid e.d. willen ze de positie van de laagstbetaalden verbeteren. Maar een beleid dat gericht is op klasse-emancipatie dient veel verder te gaan.... Op alle bestuurlijke niveaus, rijk, provincie en gemeente, dient een op klasse-emancipatie gericht beleid te worden bevorderd. Vervolgens moet in de verschillende begrotingen klasse-emancipatie prioriteit krijgen...."

Aldus een zekere Frans van der Ven, politiek assistent van de Amsterdamse wethouder Schaefer, in een notitie die nog niet zo lang geleden, onder de titel *De vergeten emancipatie van de arbeidersklasse* voor een zeer groot deel werd gepubliceerd in *Het Parool*. Om maar meteen met de deur in huis te vallen: het is een notitie die dermate uitmunt door slordigheid en onnauwkeurigheid, dat men zich bij lezing voortdurend afvraagt, wat of de auteur nu eigenlijk bedoelt.

Laat ons, alvorens dat met voorbeelden te demonstreren, de zaken op een rijtje zetten. Wat zich, in het ene land vroeger dan in het andere, in een achter ons liggende periode in praktisch alle moderne industriestaten heeft voltrokken is de *p o l i t i e k e*, anders gezegd de *b u r g e r - l i j k e* emancipatie van het proletariaat. Die emancipatie hield in, dat het *a l g e m e n e*, zowel aktieve als passieve mannen- en vrouwenkiesrecht werd ingevoerd en dat er een omvangrijke sociale wetgeving tot stand werd gebracht. De arbeiders kregen betere woningen, kortere werktijden, betaalde vakantie, enzovoorts. Maar deze politieke emancipatie of kortweg deze emancipatie betekende *n i e t*, dat de klassenscheiding verdween, noch dat de uitbuiting door middel van de loonarbeid werd opgeheven, waarop de burgerlijke produktiewijze en derhalve de gehele burgerlijke samenleving is gebaseerd.

Zowel vóór als na hun emancipatie vormden de arbeiders een klasse, naast, of beter gezegd tegenover andere klassen in de kapitalistische maatschappij. Ze zullen een klasse blijven vormen zolang deze maatschappij bestaat. Hãár ondergang, dat wil zeggen de omwenteling, niet van de gegeven *p o l i t i e k e* verhoudingen, maar van de bestaande *p r o d u k t i e*-verhoudingen, betekent de opheffing van de loonarbeid, de bevrijding van de arbeidende klasse uit de loonslavernij. Dat is geen politieke emancipatie, die aan de klasseverhoudingen niets veranderd, maar een *m a a t - s c h a p p e l i j k e* emancipatie, die niet slechts de arbeidersklasse, maar ook de overige klassen der kapitalistische samenleving als *k l a s - s e* doet verdwijnen. Het is een emancipatie die nog nergens ter wereld

heeft plaats gevonden omdat er van een opheffing van de loonarbeid nog nergens sprake is. Maar het verschil tussen deze maatschappelijke emancipatie en de politieke, die geen einde maakt aan de tegenstelling tussen kapitaal en arbeid en die in feite niets anders is dan de aanpassing van de politieke bovenbouw der kapitalistische maatschappij aan haar economische onderbouw, is niettemin duidelijk genoeg.

Deze duidelijkheid ontbreekt niettemin in het stuk van Frans van der Ven volledig. Weliswaar keert hij zich tegen hen die menen, dat er, nu de politieke emancipatie achter ons ligt, geen klassen meer bestaan. Maar omdat hij volstrekt geen onderscheid maakt tussen de politieke en de sociale emancipatie en voortdurend van emancipatie zonder meer spreekt, komt hij tot de alleszins merkwaardige konklusie, dat de aanwezigheid van klassen het bewijs zou vormen, dat de emancipatie - dat wil zeggen: de emancipatie waarvan in het verleden steeds gerept werd, de politieke emancipatie derhalve - niet of althans niet volledig zou hebben plaats gevonden. Van der Ven bestrijdt het misverstand, dat de feitelijke emancipatie de klassen zou hebben doen verdwijnen. Maar hij vervalt daarbij in een misverstand omtrent het wezen van die emancipatie en hij vervalt in andere misverstanden bovendien.

Volgens Van der Ven is er van klasseverschil in de huidige samenleving sprake doordat de arbeiders een achterstand hebben. Het is met voorbeelden van die achterstand op het gebied van onderwijs, cultuur en vele andere zaken, dat hij zijn lezers van het bestaan van klassen tracht te overtuigen. Hij leidt niet de achterstand van de arbeiders uit hun klassepositie af, maar hun klassepositie uit hun achterstand, ook al spreekt hij dan op een gegeven moment - we hebben niet voor niets zijn artikel 'slordig' genoemd - van 'achterstand gebaseerd op klasse'.

Alles waardoor zich de arbeidersklasse scherp van andere klassen onderscheidt vloeit voort uit de produktieverhoudingen. Van der Ven, die al die dingen verklaart uit een 'oneerlijke verdeling van kansen', heeft daar geen oog voor, tenzij hij - wat we niet veronderstellen - aan historisch gegroeide produktieverhoudingen een menselijke eigenschap als de oneerlijkheid zou willen toeschrijven. Uiteraard is het zo, dat een arbeidersjongen of een arbeidersmeisje niet dezelfde kansen heeft als een jongere uit andere klassen: wie als l o o n a r b e i d e r aan de produktie deelneemt, neemt dientengevolge ook als l o o n a r b e i d e r deel aan de konsumptie van materiële en immateriële goederen of diensten, zoals bijvoorbeeld onderwijs voor zijn kinderen 1). Dat betekent niet meer of minder dan dat een arbeiderskind in het algemeen niet de kans heeft om zich aan z'n klasse te ontworstelen. Dat is 't wat wijlen Louis Davids in de jaren '30 uitdrukte met de woorden:

"Wie voor een dubbeltje geboren is wordt nooit een kwartje".

Van der Ven citeert deze bekende woorden eveneens, maar interpreteert ze, met een verwijzing naar het *Sociaal en Cultureel Rapport 1984*, op heel andere wijze. Volgens hem zou daarmee worden uitgedrukt, dat arbeiders, in

1) Als de een of andere lezer ons zou vragen, waarom we niet van de werklozen reppen, die niet aan de produktie deelnemen, dan stellen wij de wedervraag of de betrokkene soms van mening is dat een werkloze in deze maatschappij betere kansen heeft dan een werkende.

het bijzonder in een tijd van crisis, nauwelijks aspiraties hebben. Want de w i l om hun positie te verbeteren zou hun dan ontbreken. Het is een opvatting die min of meer verwant is aan de denkbeelden van de heer Duisenberg of aan die van de Britse premier Margaret Thatcher, volgens wie niemand werkloos hoeft te zijn die dat ook niet w i l . Het ontbreekt er nog maar aan, dat de heer Van der Ven, daar waar hij het heeft over de grotere kans die arbeiders hebben om ziek te worden, konkludeert dat het hun mankeert aan de w i l gezond te zijn.

De heer Van der Ven begint zijn notitie met de konstatering, dat er niemand is, die aan de achterstand van de arbeidersklasse wat wil doen. "De intellectuelen", zegt hij, "hebben het proletariaat vergeten". De uitspraak is het logische gevolg van een misvatting. Toen het proces van de politieke emancipatie van de arbeiders nog moest beginnen en zolang deze nog niet was voltooid, waren er vooruitziende en progressieve ondernemers (bijvoorbeeld in Engeland Robert Owen, in Nederland J.C. van Marken) alsmede sociaal voelende intellectuelen die vóór de arbeiders optredend en in hun naam voor die emancipatie ijverden. Zij deden dat hoofdzakelijk op politiek terrein omdat een politiek optreden voor de hand lag, gezien hun capaciteiten en hun vorming. Zij konden er politieke actie voor voeren omdat de aan de orde zijnde emancipatie waarom 't ging, juist de politieke emancipatie was.

Dat het heden ten dage aan figuren als Troelstra of Van der Goes ontbreekt, komt niet doordat de intellectuele politieke idealisten de arbeidersklasse 'vergeten' zijn, maar doordat er voor hen, na de voltooiing van de politieke emancipatie van die klasse geen taak meer ten behoeve van de arbeiders is weggelegd. De emancipatie van de arbeidende klasse is niet langer aan de orde. Aan de orde is - historisch gezien - de bevrijding van de arbeiders van de loonarbeid. Maar die bevrijding kan - in tegenstelling tot de politieke of burgerlijke emancipatie - onmogelijk het werk van de intellectuelen, doch uitsluitend het werk van de arbeiders z e l f zijn. Dat Van der Ven het anders ziet, dat hij voor een 'klasse-emancipatie' pleit, die notabene tot de taak zou behoren van de in de kapitalistische maatschappij fungerende overheden, komt doordat hij de beperkte omvang van de politieke emancipatie te wijd, de wijde omvang van de sociale emancipatie daarentegen veel te beperkt ziet en derhalve noch van de ene, noch van de andere de wezenlijke betekenis verstaat.

Het is niet het enige dat er naar onze overtuiging op de visie van de heer Van der Ven valt aan te merken. In die passage waarin hij een zich waarempel 'socialist' noemend politikus op de vingers tikt omdat die de 'vrij algemene opvatting' deelt, dat er 'geen klassen meer zouden bestaan', heeft hij het over 'uiterlijke' en 'kulturele' verschillen tussen de klassen. De kulturele verschillen acht hij groot, maar de uiterlijke verschillen beschouwt hij als verdwenen en wel omdat de arbeider tegenwoordig 'een kleuren-tv en een autootje heeft en van zijn vakantie geniet in de Spaanse zon'. Niet door hem genoemd, maar passend in het rijtje zijn natuurlijk de koelkast en de wasmachine, die altijd weer op de proppen komen zodra niet-arbeiders pogen aan te tonen, 'dat arbeiders toch eigenlijk niets te klagen hebben'.

Waarom dergelijke redeneringen mank gaan is, dat de huidige situatie van de arbeidersklasse vergeleken wordt met de situatie waarin hij zich in het verleden bevond, inplaats van haar te vergelijken met die van andere klassen in de maatschappij. Dat de arbeider zich thans méér kan veroorlo-

ven dan voorheen zegt weinig of niets omtrent het karakter van de samenleving. Daarop wordt echter wél een licht geworpen, wanneer men de mogelijkheden van de arbeiders vergelijkt met de mogelijkheden van bijvoorbeeld de bourgeoisie. En dan: wou de heer Van der Ven inderdaad beweren, dat geen 'uiterlijk verschil' meer valt waar te nemen tussen de arbeider in zijn autootje en de ondernemer in zijn 'slee'?

Afgezien daarvan echter: de scheidslijnen tussen de klassen worden niet door 'uiterlijke' of 'kulturele' verschillen gemarkeerd en de scheidslijnen vervagen niet wanneer die verschillen geringer zouden worden of geheel zouden ontbreken. Waardoor de arbeidersklasse zich van andere klassen onderscheidt, dat is hun respektievelijke plaats in het produktieproces, dat is het feit, dat zij meerwaarde produceert, de overige klassen over die meerwaarde op deze of gene manier beschikken. Wie door de verkoop van zijn arbeidskracht de beschikking heeft over een koelkast en een wasmachine en in 'n autootje naar de Spaanse zon rijdt, is nog altijd een arbeider. Dat niet vanwege een 'kulturele achterstand' op wie dan ook, maar door het simpele feit, dat noch de koelkast, noch de wasmachine, noch het tv-toestel, noch de Spaanse zon ook maar iets verandert aan de omstandigheid dat hij zijn arbeidskracht verkoopt om in zijn levensonderhoud te voorzien.

Frans van der Ven vraagt zich af of de arbeider, die zich dingen kan aanschaffen en dingen kan doen, die vroeger alleen 'de rijken' zich konden permitteren, daarmee 'geëmancipeerd' is. Hij beantwoordt de vraag in feite ontkennend. Wij zeggen: de arbeider die hij op 't oog heeft is geëmancipeerd, maar niet vanwege de dingen die nu wél en vroeger niet binnen zijn bereik lagen. Hij is geëmancipeerd ondanks de materiële achterstand op andere klassen - die Van der Ven niet ziet - en ondanks de daaruit voortvloeiende 'kulturele achterstand', waarop Van der Ven al z'n aandacht vestigt. De politieke emancipatie namelijk die zich voltrokken heeft staat daar volkomen los van. En zolang er sprake is van een kapitalistische produktiewijze, zolang derhalve de b e v r i j d i n g oftewel de maatschappelijke emancipatie niet heeft plaats gevonden, zullen die achterstanden blijven bestaan, die niet door een of ander beleid van een burgerlijke overheid, maar slechts door een omwenteling der produktieverhoudingen ongedaan kan worden gemaakt.

=====

B o e k b e s p r e k i n g

D E G R O T E B R I T S E M I J N W E R K E R S S T A K I N G

V A N 1 9 8 4 - ' 8 5 E N H A A R L E S S E N 1)

Voor diegenen onder onze lezers die de Engelse taal machtig zijn is 't zojuist verschenen boek *The Great Strike* van Alex Callinicos en Mike Simons aanbevolen lektuur. We willen hiermee niet zeggen, dat we ons zouden willen vereenzelvigen met de inhoud. Het tegendeel is waar. Zodra de twee auteurs er toe overgaan hun konklusies te formuleren, verkondigen zij meningen, die vrijwel lijnrecht tegenovergesteld zijn aan de onze. En ook daar,

waar zij alleen maar een opsomming van de feiten geven, tekenen wij soms bezwaren aan, omdat we die opsomming op een bepaalde, voor ons onaanvaardbare wijze gekleurd vinden. Maar dat neemt niet weg, dat hun schildering van de gebeurtenissen - waarbij zij óók de gebeurtenissen betrekken die aan de staking vooraf zijn gegaan - een uitermate helder verhaal is, uitermate leerzaam en overzichtelijk en met oordelen en commentaren waarin wij onze eigen oordelen meer dan eens, zij het dan niet altijd, hebben kunnen terugvinden.

De schrijvers behoren beiden tot de *Socialist Workers Party* en één van hen, Mike Simons, heeft de mijnwerkersstaking als journalist voor de *Socialist Worker*, het weekblad van deze partij verslagen. Hun boek, zo delen zij al direkt op de eerste bladzijde mee, verkondigt meningen die overeenstemmen met de opvattingen van de SWP. Wie er nota van heeft genomen verbaast zich niet, dat aan het slot van de uiteenzettingen het standpunt wordt verkondigd, dat 'de mijnwerkers verloren hebben doordat hun kapitalistische tegenstander een vastbesloten, meedogenloze en sterk klassebewuste leiding bezat, de arbeidersklasse daarentegen niet'. Hij zal zich evenmin verwonderen, dat in aansluiting daarop de beide schrijvers een taak zien weggelegd voor een 'revolutionaire partij', die de strijdenden tot bewust strijdenden zou moeten maken en die de kapitalistische staat, niet één enkele werkgever, tot mikpunt of doelwit van de acties zou moeten maken. Dat wijkt véér af van onze zienswijze, dat niet een bepaald bewustzijn tot een bepaald soort van strijd voert, maar dat omgekeerd als gevolg van bepaalde strijdervaringen zich veranderingen in het bewustzijn voordoen.

Afgezien echter van dergelijke, voorspelbare, gevolgtrekkingen of bewerkingen treft de lezer hoofdstuk na hoofdstuk en bladzijde na bladzijde een overstelpende hoeveelheid feitenmateriaal aan, die betrekking heeft op datgene wat zich al sedert geruime tijd in Groot-Brittannië heeft afgespeeld. Daarbij treden de twee auteurs herhaaldelijk in een buitengewoon kritische beoordeling ten aanzien van de leiding van de mijnwerkersbond NUM en ten aanzien van de Britse vakbeweging in haar geheel. Dat wij juist dan herhaaldelijk met hen van mening verschillen is een gevolg hiervan dat wij hen niet kritisch genoeg vinden. Hun kritiek mondt uit in de stelling, dat de leiders in kwestie de mijnwerkers 'verraden' hebben (blz. 238). Onze opvatting is, dat zij precies datgene hebben gedaan wat men van vakbondsleiders kan verwachten, gezien de positie en de functie van de vakbeweging in de kapitalistische maatschappij.

Het merkwaardige van het boek is nu, dat op andere plaatsen (blz. 239 bijvoorbeeld) volmondig erkend wordt, dat het optreden van de vakbondsleiders voortspoot uit het wezen van de vakbeweging. Men treft er derhalve tegenspraak in aan en de tegenspraak die wij hier signaleren is bepaald niet de enige. Er worden onder meer héél wat uitspraken gedaan, waaruit de noodzaak van 'een revolutionaire partij' nu juist allesbehalve valt af te leiden.

Een opsomming van alle details, die maken dat wij het boek in kwestie met grote belangstelling hebben gelezen, is natuurlijk in dit bestek ondoenlijk. We moeten ons beperken tot enkele aanduidingen. Eén van de dingen die ons getroffen hebben is de wijze waarop - bij schildering van de voorgeschiedenis - de mijnwerkersstakingen van 1972 en 1974 zijn geanalyseerd. De schrijvers hebben er een open oog voor, dat de staking van '72 weliswaar zuiver formeel gezien een officieel karakter had, maar desondanks een aktie was waarbij de achterban de dienst uitmaakte en deze ach-

terban optrad op een manier die de leiding van de mijnwerkersbond al evenveel schrik aanjoeg als de bourgeoisie. In 1974, zo zetten de auteurs uiteen, was er de beide topleiders - Joe Gormley en Lawrence Daly - alles aan gelegen om de zaak niet meer uit de hand te laten lopen. Ze wilden wel een even gunstig resultaat als in '72 (dat door de leden was behaald) maar ze wilden in géén geval de methoden waarmee de leden toen waren opgetreden.

Een zelfde open oog voor het optreden van de arbeiders zelf tonen de twee schrijvers herhaaldelijk te bezitten bij hun beschrijving van de grote aktie van 1984-85. Bij lezing van het boek ziet men voortdurend het belangrijke verschil tussen dat wat de kompels deden en dat wat de leiders ondernamen. De, vooral door de Britse pers verbreide, dwaling, dat het zou zijn gegaan om een door Arthur Scargill en zijn medebestuurders geforceerd konflikt, wordt ook in dit boek afdoende weerlegd. Overigens delen wij het oordeel van de beide auteurs omtrent Scargill slechts ten dele. Ze constateren terecht dat hij autoritair is, nauwelijks of geen betekenis hecht aan initiatieven van onderop en zich door politieke ideologieën laat leiden. Maar als ze komen te spreken over dingen waarin hij zich van alle overige vakbondsleiders zou onderscheiden, dan zijn ze - menen wij - bezig om een andere mythe omtrent Scargill te verbreiden, dan die welke door Thatcher en de media in omloop is gebracht.

Aan mythen, of het nu 'linkse' of 'rechtse' mythen zijn, is geen behoefte. Het is echter de verdienste van het boek, dat de feiten die er in worden vermeld een krachtige barrière vormen tegen zulke mythen. Wij hebben het uit Engeland door vrienden toegestuurd gekregen. Aldaar wordt het gedistribueerd door 'Bookmarks', 265 Seven Sisters Road, Finsbury Park, London N4 2DE. Of het via de boekhandel verkrijgbaar is, is ons onbekend.

C.B.

REKTIFIKATIE

Per abuis is op de nummers van april en mei j.l. *20ste jaargang* vermeld. Dit moet echter *21ste jaargang* zijn. Wij raden de lezers, die hun jaargangen bewaren, aan om dat zelf even te veranderen. Het zou anders tot misverstanden aanleiding kunnen geven. Onze excuses voor de gemaakte fout.

=====